

Sygn.akt III AUa 408/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 listopada 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Alicja Sołowińska

Sędziowie: Teresa Suchecka

Dorota Elżbieta Zarzecka

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 listopada 2019 r. w B.

sprawy z odwołania J. F.

przy udziale zainteresowanego K. O.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji J. F. oraz K. O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 8 marca 2019 r. sygn. akt V U 818/18

I. **oddala apelacje;**

II. **przyznaje ze Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Białymstoku) na rzecz radcy prawnego D. Ż. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu przed Sądem II instancji;**

III. **zasądza od J. F. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję.**

D. Z. A. T. S.

Sygn. akt: III AUa 408/19

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z 23 marca 2017 r., wydaną na podstawie art. 138 ust. 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.), zobowiązał J. F. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r. w kwocie 17.332,76 zł. Wskazał, że J. F. pobrała nienależne świadczenie z tytułu renty socjalnej przysługującej K. O., pomimo że ten odbywał karę pozbawienia wolności.

W odwołaniu od tej decyzji J. F. wniosła o jej zmianę i uwzględnienie odwołania poprzez ustalenie, że nie jest ona zobowiązana do zwrotu należności wskazanych w zaskarżonej decyzji. Wniosła też o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego odrzucenie. Podkreślił, że odwołanie od decyzji zostało wniesione po upływie terminu, ponieważ J. F. potwierdziła odbiór zaskarżonej decyzji 28 marca 2017 r., natomiast odwołanie wpłynęło do organu rentowego 4 maja 2017 r.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z 8 lutego 2018 r. oddalił odwołanie oraz zasądził od J. F. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 6 czerwca 2018 r. na skutek apelacji J. F. od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z 8 lutego 2018 r. uchylił zaskarżony wyrok, zniósł postępowanie od 13.10.2017r. i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Białymstoku, pozostawiając temu Sądowi orzeczenie o kosztach instancji odwoławczej.

Sąd Apelacyjny wskazał, że zaskarżony wyrok podlega uchyleniu, a sprawa przekazaniu Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ponieważ w sprawie wystąpiła nieważność postępowania spowodowana pozbawieniem strony możliwości obrony jej praw.

K. O., syn J. F., jest zainteresowanym w niniejszej sprawie. Postępowanie sądowe w tej sprawie zostało zainicjowane odwołaniem J. F. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. z 23 marca 2017 r. zobowiązującej ją do zwrotu nienależnie wypłaconej jej renty socjalnej przyznanej K. O. za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r., ponieważ nienależna K. O. renta socjalna była wypłacana na ten sam rachunek bankowy, na który była przekazywana emerytura odwołującej. W razie zatem ustalenia w toku postępowania sądowego, że J. F. nie jest zobowiązana do zwrotu pobranej renty socjalnej za ten okres, to obowiązek jej zwrotu może zostać nałożony na K. O.. W tej sytuacji rozstrzygnięcie sądowe w sprawie z odwołania od decyzji z 23 marca 2017 r. wpływa na prawa i obowiązki K. O., co oznacza, że posiada on status zainteresowanego w rozumieniu art. 477¹¹ § 2 k.p.c.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego okoliczność, że K. O. nie został skutecznie wezwany do wzięcia udziału w sprawie, uzasadnia naruszenie prawa strony do obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. Z tego powodu koniecznym było uchylenie zaskarżonego wyroku, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością, tj. od 13 października 2017 r., i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

W świetle wskazań Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy ponownie rozpoznając sprawę powinien wezwać K. O. do udziału w sprawie w charakterze zainteresowanego. Sąd mając na uwadze treść pisma z 20 listopada 2017 r. oraz okoliczność, że K. O. odbywa karę pozbawienia wolności, cierpi także na schorzenia psychiatryczne ustanowi dla niego pełnomocnika z urzędu, który będzie reprezentować jego interesy w postępowaniu prowadzonym na skutek odwołania od decyzji z 23 marca 2017 r.

Następnie Sąd Okręgowy powinien przeprowadzić wnikliwe postępowanie dowodowe. W tym zakresie Sąd ponownie przesłucha J. F., ponieważ zeznania, które zostały odebrane od niej w toku postępowania, są niewystarczające do wyjaśnienia istotnych zagadnień sprawy. Sąd powinien ustalić, czy już w 2008 bądź 2009 r. J. F. należycie wypełniła obowiązek poinformowania ZUS o ustanowieniu jej kuratorem częściowo ubezwłasnowolnionego syna K. O., a jeśli tak, to, czy pisma organu rentowego, które były adresowane do K. O., odbierała J. F. jako jego kurator. W tym zakresie Sąd Okręgowy powinien mieć na uwadze, że poprzednio zaskarżona decyzja z 26 maja 2015 r. o zwrocie nienależnie pobranej renty socjalnej za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r. była skierowana do K. O., a nie do J. F.. Ponadto Sąd powinien ustalić, czy przed 14 lipcem 2014 r. J. F. poinformowała organ rentowy o odbywaniu przez jej syna kary pozbawienia wolności, czy też miało to miejsce dopiero 14 lipca 2014 r. (jak twierdził organ rentowy). Dopiero po przeprowadzeniu wnikliwego postępowania dowodowego będzie możliwa ocena tego, czy J. F. jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranej renty socjalnej przyznanej K. O. za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny orzekł na podstawie art. 386 § 2 kpc w zw. z art. 108 § 2 kpc.

Sąd Okręgowy w Białymstoku, po ponownym rozpoznaniu sprawy, oddalił odwołanie oraz zasądził od Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Białymstoku) na rzecz radcy prawnego kwotę 90 zł powiększoną o podatek vat tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Rozpoznając sprawę ponownie, Sąd Okręgowy ustalił, że organ rentowy decyzją z dnia 3 sierpnia 2004 r. przyznał K. O. rentę socjalną. Renta socjalna była wypłacana do rąk matki J. F.. Sąd Okręgowy w Białymstoku postanowieniem z 21 lutego 2008 r. wydanym w sprawie sygn. akt I Ns 155/07 ubezwłasnowolnił częściowo K. O.. J. F. została ustanowiona jego kuratorem. Odwołująca w dniu 3 września 2009 r. osobiście pokwitowała odbiór decyzji organu rentowego z 2 września 2009 r. dotyczącej renty socjalnej K. O.. K. O. odbywa karę pozbawienia wolności od 25 kwietnia 2012 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją z 26 maja 2015 r. zobowiązał K. O. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r. w kwocie 17.332,76 zł powodu odbywania przez niego kary pozbawienia wolności. Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyrokiem z 16 listopada 2016 r. wydanym w sprawie sygn. akt III AUa 315/16 uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z 29 grudnia 2015 r. sygn. akt V U 1208/15 i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 26 maja 2015 r. i sprawę przekazał organowi rentowemu do ponownego rozpoznania. W konsekwencji Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. wydał zaskarżoną w niniejszej sprawie decyzję z 23 marca 2017 r.

Zgodnie z zaleceniami Sądu drugiej instancji, Sąd Okręgowy postanowieniem z 31 października 2018 r. na zasadzie art. 477¹¹ kpc wezwał do udziału w sprawie w charakterze zainteresowanego K. O. oraz ustanowił mu pełnomocnika z urzędu – radcę prawnego.

Istota sporu sprowadzała się do oceny, czy przedmiotowe świadczenie wypłacone za okres wskazany w zaskarżonej decyzji było świadczeniem nienależnie pobranym i czy J. F. jest osobą zobowiązaną do jego zwrotu. Zachodziła zatem konieczność odniesienia regulacji zawartej w art. 138 ust. 1, 2 i 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych Dz. U. z 2018 r. poz. 1270 ze zm.) mającego zastosowanie z mocy art. 15 pkt 1 ustawy o rencie socjalnej z dnia 27 czerwca 2003 r. (Dz. U. z 2018 r. poz. 1340 ze zm.) do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy.

Przepis art. 138 w ust. 1 stanowi, że osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu cytowanego przepisu uważa się między innymi, świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania (art. 138 ust. 2 pkt 1). Z kolei w ust. 3 przepis ten postanawia, że za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu. Jak wynika zatem z cytowanego przepisu, obowiązek zwrotu pobranego świadczenia przez osobę inną niż wskazana w decyzji organu rentowego, wymaga ustalenia, że wypłacone świadczenie było nienależnie pobranym w rozumieniu ust. 2 tego przepisu oraz, że jego wypłata miała miejsce z przyczyn niezależnych od organu rentowego.

W konsekwencji Sąd Okręgowy musiał ustalić czy zaistniały okoliczności powodujące ustanie prawa do renty socjalnej i czy osoba pobierająca świadczenie była o tych okolicznościach powiadomiona.

W myśl art. 8 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej, renta socjalna nie przysługuje za okres tymczasowego aresztowania lub odbywania kary pozbawienia wolności. Osoba tymczasowo aresztowana lub odbywająca karę pozbawienia wolności jest obowiązana niezwłocznie powiadomić właściwy organ wypłacający rentę socjalną o tymczasowym aresztowaniu lub o odbywaniu kary pozbawienia wolności. Obowiązek ten spoczywa również na dyrektorze aresztu lub zakładu karnego.

Zdolność procesowa osób o ograniczonej zdolności do czynności prawnych w postępowaniu administracyjnym powinna być związana z możliwością samodzielnego realizowania podmiotowości administracyjnoprawnej, czyli korzystania z uprawnień wynikających z prawa materialnego lub zajmowania stanowiska, w sytuacjach gdy przepisy tego prawa przewidują nałożenie na taką osobę obowiązku, skierowania do niej nakazu lub zakazu albo uznania uprawnienia lub obowiązku wynikających z przepisów prawa. Za stronę częściowo ubezwłasnowolnioną działa kurator. Strona będzie wprawdzie adresatem decyzji wydanej w jej sprawie, ale wszystkie pisma, łącznie z decyzją, muszą być doręczone jej kuratorowi, ponieważ tylko on może odebrać pismo z pełnym skutkiem prawnym. Doręczenie pisma tylko stronie, jeśli działa ona przez ustawowego przedstawiciela jest bezskuteczne.

Przy czym regułą jest wypłata świadczeń osobom uprawnionym, które są oznaczone w decyzjach ZUS (np. uprawnionej do renty socjalnej). Prawo dopuszcza jednak sytuacje, w których świadczenie zostanie wypłacone innej osobie niż uprawniona do świadczenia. Z taką sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie. Zgodnie z art. 12b ust. 1 ustawy o rencie socjalnej, jeżeli dla osoby uprawnionej do renty socjalnej ustanowiono opiekę prawną, świadczenie to wypłaca się osobie sprawującej tę opiekę. W niniejszej sprawie osobą uprawnioną do renty socjalnej jest K. O., ale w jego imieniu działa ustanowiony przez Sąd kurator dla osoby ubezwłasnowolnionej częściowo, którym od 23 kwietnia 2008 r. jest J. F.. Bezspoornie renta socjalna przysługująca K. O. w okresie odbywania przez niego kary pozbawienia wolności od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r. została wypłacona odwołującej, bowiem była wypłacana na ten sam rachunek bankowy, na który przekazywana była emerytura odwołującej.

J. F. przesłuchana w charakterze strony zeznała, że po wydaniu postanowienia o ubezwłasnowolnieniu syna i ustanowieniu jej kuratorem powiadomiła o tym organ rentowy. W tym samym miesiącu po uzyskaniu postanowienia złożyła do organu rentowego zaświadczenie z Sądu Rejonowego z dnia 28 kwietnia 2008 r. o ustanowieniu jej kuratorem dla ubezwłasnowolnionego częściowo K. O. wraz ze streszczeniem najistotniejszych przepisów dotyczących opieki.

Powyższe twierdzenia odwołującej Sąd Okręgowy uznał za wiarygodne albowiem dokumenty potwierdzające ubezwłasnowolnienie K. O. i ustanowienie odwołującej jego kuratorem znajdują się w jego dokumentacji medycznej z lat 2007-2008 (k. 11, 12 tom I). Zdaniem Sądu Okręgowego nie przesądzało to jednak o tym, że odwołująca nie jest zobowiązana do zwrotu renty socjalnej za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r.

Odwołująca zeznała, że w 2012 roku ustnie powiadomiła Zakład Ubezpieczeń Społecznych, że jej syn przebywa w areszcie śledczym. Z uwagi na to, że nie miała żadnego dokumentu z aresztu śledczego, dlatego nie złożyła informacji na piśmie. Okoliczności te nie znajdują jednak żadnego potwierdzenia w innych dowodach zgromadzonych w sprawie. W szczególności brak jakichkolwiek dokumentów lub innych dowodów potwierdzających wcześniejsze powiadomienie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przez odwołującą niż 14.07.2014r. wraz z wnioskiem o ponowne ustalenie prawa do renty. W ocenie Sądu zeznania odwołującej w tym zakresie nie były wiarygodne i zmierzały zwolnienie skarżącej z obowiązku zwrotu pobranego świadczenia.

Niewątpliwie natomiast J. F., co wynika z akt rentowych, pokwitowała własnoręcznym podpisem odbiór decyzji z dnia 2 września 2009 r. dotyczącej przyznania renty socjalnej synowi od 1.08.2009r. (k. 88). Z pouczenia zawartego w tej decyzji wynikał obowiązek zawiadomienia organu rentowego o okolicznościach mających wpływ na prawo do renty socjalnej m. in. o pobycie w areszcie tymczasowym lub odbywaniu kary pozbawienia wolności. Sąd Okręgowy ocenił, że pouczenie zawarte jest zrozumiałe i precyzyjne, nie nasuwa jakichkolwiek wątpliwości co do jego treści. Odwołująca miała możliwość zapoznania się z tym pouczeniem. Odwołująca w momencie doręczenia tej decyzji była ustanowiona kuratorem częściowo ubezwłasnowolnionego syna K. O. (od 23.04.2008r.) i w takim charakterze działała odbierając wskazaną decyzję, o czym świadczy również treść pokwitowania. Zatem odwołująca jest odpowiedzialna za nienależną oraz niezależną od organu rentowego wypłatę świadczeń za okres odbywania przez syna kary pozbawienia wolności, tj. za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r., w łącznej kwocie 17.332,76 zł. Świadczenie zostało wypłacone do rąk odwołującej, tj. na wspólne konto bankowe jej i syna, jednak zważywszy, że jako kurator zarządzała majątkiem

syna dysponowała ona również wspólnym kontem. Odwołująca będąca kuratorem ubezwłasnowolnionego syna nie powiadomiła Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o pobycie syna w areszcie śledczym i zakładzie karnym.

Mając powyższe na uwadze Sąd Okręgowy ponownie rozpoznający sprawę, oddalił odwołanie na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. O kosztach pomocy prawnej udzielonej zainteresowanemu z urzędu Sąd orzekł w na podstawie § 15 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (Dz. U. z 2019 r. poz. 68).

Apelację od powyższego wyroku złożyli odwołująca J. F. oraz zainteresowany K. O..

J. F. zaskarżyła wyrok w części oddalającej odwołanie i zarzuciła Sądowi I instancji:

1. istotne naruszenie przepisów postępowania, które miały istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, wybiórczej i dowolnej jego ocenie i w konsekwencji sprzeczność istotnych ustaleń z materiałem dowodowym zgromadzonym w sprawie;

2. naruszenie prawa materialnego tj. art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 12 b ust. 2 i art. 12 b ust. 3 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. ustawy o rencie socjalnej poprzez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż odwołująca pobrała za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r. nienależne świadczenia z tytułu renty socjalnej przyznanej jej synowi K. O.,

3. sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego materiału dowodowego poprzez przyjęcie, że z całokształtu materiału dowodowego wynika, iż odwołująca miała świadomość konieczności powiadomienia organu rentowego o tym, że K. O. odbywa karę pozbawienia wolności, podczas gdy wydawane decyzje przez organ rentowy nigdy nie były adresowane do odwołującej jako kuratora syna, a ponadto, pomimo że odwołująca należycie wypełniła obowiązek poinformowania ZUS o fakcie ustanowienia jej kuratorem częściowo ubezwłasnowolnionego syna, co jak wynika z dokumentacji organu rentowego nastąpiło nie później niż w sierpniu 2009 roku, organ rentowy nigdy nie zwrócił się do odwołującej z zapytaniem, czy sprawuje ona opiekę faktyczną nad częściowo ubezwłasnowolnionym synem i czy w związku z tym do jej rąk ma być wypłacana renta socjalna należna K. O. oraz nie pouczył odwołującą o konieczności poinformowania organu rentowego o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczenia albo wstrzymanie wypłaty świadczenia w całości lub w części oraz o obowiązku zwrotu świadczenia przez te osoby w przypadku, gdy zostało pobrane nienależnie.

Wskazując na te zarzuty, wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku i stwierdzenie, że odwołująca nie pobrała nienależnie świadczenia tj. renty socjalnej za okres od 1.05.2012 r. do 31.05.2014 r. i tym samym nie jest zobowiązana do zwrotu należności wskazanych w skarżonej decyzji oraz o zasądzenie na rzecz odwołującej kosztów postępowania odwoławczego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za I i II instancję w niniejszym postępowaniu jak również kosztów postępowania w sprawie V U 385/17 i III AUa 350/18, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

K. O. zaskarżył wyrok w części oddalającej odwołanie i zarzucił Sądowi I instancji:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z FUS poprzez niewłaściwe zastosowanie i w konsekwencji uznanie, że J. F. jest zobowiązana do zwrotu renty socjalnej za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r.;

2. naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez poczynienie błędnych ustaleń faktycznych i błędnej oceny materiału dowodowego w zakresie w jakim Sąd I instancji uznał, że odwołująca pouczona została o obowiązku zawiadomienia organu rentowego o okolicznościach mających wpływ na prawo do renty socjalnej, podczas gdy faktycznie J. F. nie została pouczona o powyższym, decyzja zaś z 02.09.2009 r. nie była adresowana do odwołującej lecz do jej syna oraz uznaniu, że odwołująca przed dniem 14.07.2014 r. nie powiadomiła ZUS o przebywaniu syna w areszcie śledczym, podczas gdy powiadomienie takie nastąpiło już w 2012 r.

W związku z powyższymi zarzutami K. O. wniósł o zmianę pkt 1 wyroku poprzez uwzględnienie odwołania wniesionego przez J. F. oraz przyznanie pełnomocnikowi zainteresowanego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu przed Sądem II instancji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacje nie są zasadne.

Spór w sprawie dotyczył obowiązku zwrotu nienależnie pobranej renty socjalnej, należnej uprawionemu K. O., wypłaconej za okres od 1 maja 2012 r. do 31 maja 2014 r. w kwocie 17 331,76 zł.

Z niekwestionowanych ustaleń Sądu I instancji wynika, że renta socjalna została przyznana K. O., ur. (...), decyzją z 3.08.2004 r. od 24.07.2004 r. K. O. postanowieniem Sądu Okręgowego w Białymstoku z 21.02.2008 r. (sygn. akt. I Ns 155/07) został częściowo ubezwłasnowolniony, natomiast postanowieniem z 23.04.2008 r. (sygn. akt V RNs 304/08) Sąd Rejonowy w Białymstoku ustanowił kuratelę nad częściowo ubezwłasnowolnionym i obowiązki kuratora powierzył J. F., która została upoważniona do reprezentowania częściowo ubezwłasnowolnionego i zarządzania jego majątkiem.

Należna K. O. renta socjalna od sierpnia 2005 r. była przekazywana na wskazany przez niego numer rachunku bankowego (k. 30, 31 akt ZUS). Od 25 kwietnia 2012 r. K. O. odbywa karę pozbawienia wolności. Decyzją z 22.07.2014 r. organ rentowy wstrzymał od 1.08.2014 r. wypłatę renty socjalnej z powodu odbywania przez K. O. kary pozbawienia wolności. Odwołanie od tej decyzji złożone przez kuratora J. F. wyrokiem Sądu Okręgowego w Białymstoku z 11.06.2015 r. sygn. akt V U 1470/14 – zostało oddalone.

W świetle art. 8 ust. 1 ustawy z 27.06.2003 r. o rencie socjalnej, renta socjalna nie przysługuje za okres tymczasowego aresztowania lub odbywania kary pozbawienia wolności. Oczywistym jest zatem, że skoro w okresie objętym decyzją K. O. odbywał karę pozbawienia wolności, to świadczenie to nie przysługiwało mu, a zatem jego wypłata w tym okresie powinna być wstrzymana.

Wbrew zarzutom obu apelacji Sąd I instancji nie naruszył przepisu art. 138 ust. 2 i 3 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Zgodnie z cytowanym przepisem, za nienależnie pobrane świadczenia uważa się:

1. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania,
2. świadczenie przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenie.

Za świadczenie nienależnie pobrane uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu (ust. 3).

W rozpoznawanej sprawie istotną okolicznością jest ustanowienie J. F. kuratorem jej częściowo ubezwłasnowolnionego syna. Jako kurator jest upoważniona do reprezentowania K. O. i zarządzania jego majątkiem. Sąd Apelacyjny podziela ustalenia Sądu I instancji, iż organ rentowy wobec złożenia przez J. F. zaświadczenia o ustanowieniu jej kuratorem częściowo ubezwłasnowolnionego syna, posiadał wiedzę o ustanowionej kurateli już w 2008 r. O ile ZUS miał wątpliwości co do złożonych kserokopii zaświadczenia i postanowienia o ustanowieniu kuratora (k. 11 i 12 akt – dokumentacja medyczna tom I), to powinien zobowiązać odwołującą do złożenia poświadczonych odpisów bądź zwrócić się do sądu o nadesłanie odpisu postanowienia.

Konsekwencją poinformowania organu rentowego o ustanowionej kurateli, był obowiązek kierowania korespondencji dotyczącej renty należnej K. O. do kuratora. Z akt dotyczących renty socjalnej wynika, iż organ rentowy nie przestrzegał tej zasady, co jednakże w okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie daje podstaw do przyjęcia, iż J. F. nie była

pouczona o obowiązku poinformowania ZUS o okolicznościach mających wpływ na prawo do renty socjalnej. Zwrócić należy uwagę na fakt, iż decyzją z 2.09.2009 r. ZUS przyznał K. O. rentę socjalną na dalszy okres tj. od 1.08.2009 r. do 31.08.2011 r. (k. 85 akt ZUS). Decyzją ta adresowana do K. O. odebrała J. F. 3.09.2009 r. jako kurator. Skoro w tej dacie odwołująca była ustanowionym kuratorem swojego syna, to odebranie przez nią decyzji przyznającej rentę socjalną na dalszy okres, czyni zasadnym twierdzenie, że mogła i powinna zapoznać się z jej treścią, w tym pouczeniami. Natomiast z treści pouczeń zawartych w decyzji jednoznacznie wynika, że renta socjalna nie przysługuje w okresie odbywania kary pozbawienia wolności i osoba pobierająca takie świadczenie, a także jej przedstawiciel ustawowy, opiekun, w tym kurator, są zobowiązane zawiadomić organ rentowy o okolicznościach mających wpływ na prawo do świadczenia. J. F. zawiadomiła organ rentowy o fakcie odbywania przez jej syna kary pozbawienia wolności, dopiero 14.07.2014 r. i w żadnym razie nie wykazała, aby przed tą datą informowała ZUS o okolicznościach mających wpływ na prawo jej syna do renty socjalnej.

Sąd Apelacyjny podziela pogląd Sądu Okręgowego, mając na względzie przedstawione wyżej okoliczności, iż J. F. była pouczona prawidłowo o okolicznościach powodujących ustalenie prawa do renty socjalnej, w sytuacji odbywania przez uprawnionego kary pozbawienia wolności, jak i obowiązku zawiadomienia o tym fakcie organu rentowego.

W świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego, pouczenie udzielone przez organ rentowy ma być zrozumiałe, by pobierający świadczenie mógł odnieść je do swojej sytuacji. Organ rentowy ma obowiązek pouczyć o okolicznościach, których wystąpienie w czasie pobierania świadczenia, powoduje utratę prawa do świadczeń, gdy wydaje decyzję przyznającą świadczenie. Nie ma takiego obowiązku przy wydawaniu kolejnych decyzji, dotyczących przyznanego świadczenia, chyba że zaszły zmiany prawa do przyznanego wcześniej świadczenia (por. wyrok SN z 3.02.2016 r. I UK 63/15, [legalis 1461035](#), SN z 28.06.2005 r. III UK 63/05, [legalis 298965](#)).

Z mocy art. 138 ust. 1 ustawy z 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jest osoba, która pobrała takie świadczenie. Uprawnionym do renty socjalnej w rozpoznawanej sprawie był K. O. i on był oznaczony w decyzjach. Renta socjalna była natomiast wypłacana na rachunek bankowy, którego posiadaczami, jak wynika z informacji banku, była J. F. i jej syn K. O. (k. 258). Z tej informacji wynika nadto, że w spornym okresie objętym decyzją K. O. nie posiadał karty debetowej do rachunku oraz nie dokonywał wypłat gotówkowych, co jest zrozumiałe, gdyż przebywał w zakładzie karnym. Dysponentem wypłaconej K. O. renty socjalnej była J. F. i ona jako ustawowy kurator, korzystała z tego świadczenia, przeznaczając też jego część na potrzeby syna.

Podkreślić też należy, iż J. F. nie była ustanowionym opiekunem prawnym K. O., lecz kuratorem dla osoby częściowo ubezwłasnowolnionej w zakresie reprezentacji i zarządu majątkiem. To zdaniem Sądu Apelacyjnego wyłącza przepis art. 12b ust. 1 ustawy o rencie socjalnej. Natomiast wykładnia przepisu art. 12b ust. 2 ustawy o rencie socjalnej wskazuje, że ciężar wykazania wykonywania opieki faktycznej spoczywa na tej osobie, poprzez złożenie oświadczenia o sprawowaniu tej opieki. Sprawowanie opieki faktycznej nad osobą uprawnioną do renty socjalnej potwierdza wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu osoby uprawnionej. J. F. nie wykazała, że sprawowała faktyczną opieką nad synem, który nie mógł odebrać renty samodzielnie.

Reasumując Sąd I instancji prawidłowo ustalił, że J. F. jako kurator była prawidłowo zawiadomiona o okolicznościach powodujących ustanie prawa do renty socjalnej, jak i o obowiązku zawiadomienia organu rentowego o tych okolicznościach, w tym przypadku o odbywaniu kary pozbawienia wolności przez syna. Niewywiązanie się z tego obowiązku powoduje, że jest zobowiązana do zwrotu nienależnie wypłaconego świadczenia za okres objęty zaskarżoną decyzją. Sąd I instancji nie naruszył zarzuconych w apelacjach przepisów prawa procesowego oraz materialnego.

Mając powyższe na względzie na mocy art. 385 k.p.c. Sąd orzekł jak w sentencji.

O kosztach zastępstwa procesowego organu rentowego za II instancję Sąd orzekł na mocy art. 98 k.p.c. w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.

O kosztach zastępstwa prawnego udzielonego z urzędu orzekł na podstawie § 16 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3.10.2016 r. r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu.

D. Z. A. T. S.